

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Каменський Д.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри,*

Бердянський державний педагогічний університет

ГЕНЕЗА ЗАКОНОДАВСТВА США ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ: ДЕЯКІ ФАКТИ З ІСТОРІЇ

Ознайомлення з вітчизняними дослідженнями в галузі кримінального права, зокрема на рівні дисертацій, свідчить про активне звернення авторів як до історичного, так і до порівняльного методів наукового пізнання. Наукові пошуки автора цих рядків не будуть тут виключенням, оскільки обидва методи були використані у серії наукових статей, потім у кандидатській дисертації, а згодом й у монографії, присвячених питанням кримінальної відповідальності за податкові злочини за федеральним законодавством США [1].

Водночас у переважній більшості випадків названі методи використовуються необґрунтовано відокремлено, без доцільної взаємодії між собою. Хоча саме на таке поєднання часто є попит у наукових проектах, особливо в тих із них, де досліджуються схожі за своєю природою (чи навіть змістом) правові явища у їх часовому розвитку. Звичайно, порівнювати положення законодавства та практики його застосування в різних державах правильно і потрібно – про потенціал юридичної компаративістики вже написано достатньо багато. Водночас право не може бути усталеною системою регулювання суспільних відносин, воно перебуває у стані перманентного розвитку у будь-якому суспільстві і на будь-якій стадії його розвитку, а отже постійно змінюється. Не буде виключенням і кримінальне право, яке, хоча традиційно і є більш стабільним, ніж інші галузі права (скажімо, податкове), однак все одно розвивається. Достатньо дослідити, хоча б у загальних рисах, розвиток вітчизняного кримінального права із дореволюційного часу і до сучасного періоду: зміни, що відбулись за останні сто років, вражають своєю глибиною та системністю.

Розмірковуючи над методологічними питаннями проведення порівняльних досліджень, Д.А. Шигаль пропонує послідовну

аргументацію на користь існування окремого історико-правового порівняльного методу. Будучи відносно самостійним засобом наукового пізнання, він разом із тим являється багатостороннім пізнавальним процесом, що діє в комплексі з іншими методами та сучасним логічним апаратом. Поняття історико-правового порівняльного методу, на думку дослідника, є ширшим, глибшим та специфічнішим, ніж просте порівняння. Історико-правовий порівняльний метод націлений не лише на конкретне дослідження своєрідності історико-правового матеріалу, а й на створення синтетичних історичних узагальнень [2].

Наважимося задати логічне, на наш погляд, питання: якщо послідовно обґрунтовується доцільність проведення порівняльно-історичного аналізу у галузі вчення про державу і право, то чому б не спробувати провести подібні дослідження в інших галузях права, зокрема кримінальному? Видається, що якість конкретних порівняльно-правових досліджень лише виграла б за рахунок історичного дослідження розвитку правового явища. На наш погляд, таким чином відбувається порівняльний науковий аналіз в, умовно кажучи, бінарній системі координат – на сучасному етапі розвитку права двох чи більше держав, а також у його історичному розвитку за певний період часу.

А тому, намагаючись реалізувати окреслене завдання, під час обрання тематики цієї роботи ми ставили на меті не лише дослідити генезу федерального законодавства США про кримінальну відповідальність за посягання на економічні відносини, а й спробувати порівняти ці процеси історичного розвитку з відповідними процесами у вітчизняному кримінальному законодавстві.

Показово, що у своїй авторській монографії «Система господарських злочинів» І.А. Клепицький позитивно характеризує американське федеральне законодавство про відповідальність за економічні злочини, у тому числі раннє законодавство. Зокрема, характеризуючи антимонопольний Акт Шермана, прийнятий ще у 1890 р., науковець слушно звертає увагу на наявність у ньому безпосередньо охоронюваного блага – а саме обмеження торгівлі чи комерції. Це вже повноцінний господарський злочин, оскільки законодавець усвідомлює необхідність регулювання та охорони саме господарських відносин [3, с. 7].

На думку фахівців перша задокументована згадка про білокомірцевий злочин у системі загального права датована ще XV століттям і мала місце в Англії. Так, у 1473 р. було прийнято спеціальний закон для протидії випадкам розкрадання спеціально ввіреного перевізнику майна. Цей акт став реакцією тогочасного законодавця на випадки викрадення шерсті особами, які її перевозили на замовлення власників.

Заради справедливості зазначимо, що у Сполучених Штатах, так само як і в країнах Західної Європи увага суспільства до економічних за своїм змістом злочинів почала приділятися значно пізніше, на фоні індустріальних революцій. Із часом, оскільки окремі приватні компанії становились більш успішними, вони отримували реальну можливість відтіснити конкурентів і таким чином встановлювати монопольне становище на тому чи іншому ринку товарів і послуг. Як наслідок, корпоративна жадібність новостворених монополій призвела до необґрунтованого зростання цін, що не могло не турбувати широкий загал, який, у свою чергу, тиснув на державу з метою законодавчого втручання [4].

У 1890 р. було ухвалено один із перших федеральних Актів, спрямованих на протидію корпоративним зловживанням – Акт Шермана, що визнавав монополію незаконною формою ведення бізнесу. Хоча на час його прийняття в Англії та інших європейських країнах уже існували подібні за змістом нормативні акти, через агресивне лобіювання з боку корпорацій їх положення майже не застосовувались на практиці, тим самим заохочуючи компанії до використання явно антиконкурентних способів ведення бізнесу. Чимало дослідників називають Акт Шермана першим сучасним законом про охорону засад чесної конкуренції.

Далі, згадаємо про історичний «розвиток» шахрайства на фондовому ринку. Ці прояви протиправної діяльності існують стільки ж, скільки власне і фондовий ринок. Наприклад, активний обман інвесторів з боку власника бізнесу чи брокера, коли потенційним інвесторам обіцяють величезні доходи з придбаних акцій новоствореної компанії, хоча пізніше виявляється, що весь бізнес проект є фіктивною схемою, а шахрай уже зник із ввіреними йому коштами, налічує вже декілька століть. Просто якщо раніше обман був більш простим і міг стосуватись, наприклад, планів на будівництво залізничних доріг в іншій країні, то сьогодні обман є значно більш «складним» і завуальованим – достатньо пригадати масштабні банкрутства і кримінальні переслідування американських інтернет-компаній на початку 2000-х років. Тоді обіцянки інвесторам про стрімке зростання масштабів і доходності електронного сегменту економіки виявилися необґрунтовано оптимістичними. Як бачимо, форми скоєння економічних злочинів стрімко змінюються, постійно ускладнюються, однак їх зміст та корислива мотивація (а саме – націленість на протиправне збагачення) насправді залишаються.

На межі XIX та XX століття суспільна увага до білокомірцевої злочинності суттєво зросла, переважно у Сполучених Штатах. Цьому сприяла по-справжньому революційна діяльність окремих журналістів, більш відомих як макрейкери (англ. Muckrakers – «розгрібачі бруду»). Вони уособлювали групу американських публіцистів та письменників, які розпочали кампанію з викриття економічних та соціальних проблем

всередині країни, зокрема корупції чиновників та шахрайства промислових магнатів. Журналісти фактично відкривали очі суспільству на проблеми, пов'язані, поміж іншого, з шахрайськими зловживаннями на фондовому ринку, обман клієнтів страховими компаніями, незаконні дії корпоративних монополій, що були викриті на підставі положень уже діючого Акту Шермана. Статті макрейкерів підняли значний резонанс в американському суспільстві та призвели до певних змін у регулюючому діяльності корпорацій законодавстві. Наприклад, у 1914 р. Конгрес ухвалив Антимонопольний Акт Клейтона (англ. Clayton Antitrust Act), що удосконалив існуючі юридичні механізми виявлення проявів монополізму в діяльності американських корпорацій.

Ще однією «віхою» в американській історії протидії економічним злочинам є фінансові піраміди як прояви масштабних схем обману на ринку капіталу. У США вони отримали назву «Понці-схеми», на честь Чарльза Понці, який вперше на практиці у великих масштабах реалізував цей вид інвестиційного шахрайства ще в 1920 р. Сутність шахрайської схеми Понці полягала в отриманні грошей за рахунок одночасної купівлі та продажу поштових марок. Понці обіцяв інвесторам аж 30% прибутку протягом 45 днів, що у річному еквіваленті сягало 240% прибутку річних (тут напевно можна провести слушні паралелі з нещодавною діяльністю сумнозвісного проекту МММ-2011 в Україні). Інвесторами Понці стало більш ніж 40 000 вкладників. У результаті більшість з цих інвесторів втратили свої вклади, коли у липні 1920 року піраміда Понці зазнала краху. За найбільше на той час шахрайство в історії країни Понці отримав всього 3 роки в'язниці з конфіскацією майна. З огляду на величезну кількість ошуканих клієнтів, такі типи фінансових пірамід, принаймні у США, надалі отримали назву «Піраміда Понці». Історія демонструє, що подібні фіктивні схеми зазвичай починаються у формі цілком легального бізнесу до того часу, поки цей бізнес не починає втрачати заплановану дохідність. Після цього подальша діяльність компанії чи фонду стає незаконною, оскільки супроводжується безпосереднім обманом інвесторів у частині гарантованого повернення вкладених ними інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Каменський Д.В. Кримінальна відповідальність за податкові злочини за федеральним законодавством США: монограф. / Д.В. Каменський; наук. ред. О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 424 с. – Бібліогр.: С. 379–415.
2. Шигаль Д.А. Структурно-функціональні рівні історико-правового порівняльного методу / Д.А. Шигаль // Форум права. –2013. – № 1. –

С. 1183–1187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13sdaipm.pdf>

3. Клепицкий И.А. Система хозяйственных преступлений / И.А. Клепицкий. – М.: Статут, 2005. – 571 с.

4. McGrath J. How White-collar Crime Works / J. McGrath. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://money.howstuffworks.com/white-collar-crime3.htm>

Монюк Д.М.

студент,

Хмельницький університет управління та права

ЗЛОЧИННІ НАСЛІДКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам неможливе без врахування результату таких посягань. Ці результати можуть набувати різних проявів, в тому числі, існувати у формі злочинних наслідків, окремі з яких виражаються як відповідний елемент складу злочину.

Наслідки, тобто шкода (збитки), заподіяні злочинним діянням, їх характер і розмір багато в чому визначають матеріальну ознаку злочину – суспільну небезпечність. З огляду на вказане, наслідок виступає:

- а) однією із підстав криміналізації (декриміналізації) діяння;
- б) ознакою, яка відмежовує злочин від інших правопорушень;
- в) обставиною, що враховується судом при призначенні покарання в межах санкції відповідної статті КК (наприклад, у п. 5 ст. 67 тяжкі злочини названі як обставина, що обтяжує покарання).

У злочинних наслідках можливо вирізнити їх фізичну сутність від суспільної. Фізична сутність злочинних наслідків проявляється в конкретних змінах, які настають у зовнішньому світі, зокрема, вилучення майна у власника, заподіяння тілесних ушкоджень та ін. Суспільна сутність злочинних наслідків полягає в заподіянні шкоди суспільним відносинам, в пошкодженні чи знищенні певних суспільних відносин – позбавлення власника можливості користуватися майном, погіршення здоров'я потерпілого від заподіяних йому тілесних ушкоджень тощо.